

HEIDEGGER

Ristiriitojen filosofi

**Toimittanut
Arto Haapala.**

GAUDEAMUS

Sisällys

ARTO HAAPALA	
Johdanto	9
<i>I Ajan politiikka ja politiikan aika: Heidegger ja kansallissosialismi</i>	
THOMAS SHEEHAN	
Elämä luettavana: Heidegger ja kovat ajat	27
HANS-GEORG GADAMER	
Takaisin Syrakusasta?	54
RICHARD RORTY	
Eräs mahdollinen maailma	58
PHILIPPE LACQUE-LABARTHE	
Transsendenssi päätty politiikkaan	67
<i>II Fenomenologia ja kysymys olemisesta</i>	
FRIEDRICH-WILHELM VON HERRMANN	
Fenomenologian käsite Heideggerilla ja Husserlilla	105
WERNER MARX	
Ajattelu ja ajattelun asia	136
OTTO PÖGGELER	
Heideggerin olemisen topologia	158
<i>III Maailma, taide ja teknologia</i>	
JACQUES TAMINIAUX	
Gestell ja Ereignis	183
HUBERT L. DREYFUS	
Heidegger nihilismin, taiteen, teknologian ja politiikan suhteista	203
CHARLES TAYLOR	
Heidegger, kieli ja ekologia	234
VIITTEET	267
KIRJOITTAJAT	293

Copyright © Ks. artikkelit.

Copyright © 1997 suomalainen laitos Gaudeamus Kirja

ISBN 951-662-704-8

Yliopistopaino, Helsinki 1998

Thomas Sheehan

ELÄMÄ LUETTAVANA: HEIDEGGER JA KOVAT AJAT

Katolisen filosofin uran loppu

Jouluaaton aattona maanantaina 23. 12. 1918 yhdeksännellä kuulla raskaana oleva nuori rouva Heidegger päätti uhmata Freiburgin hyistä pakkasta ja matkata kaupungin läpi kertomaan huonot uutiset isä Krebsille. Engelbert Krebs, katolinen pappi ja Freiburgin yliopiston teologian professori, oli hänen miehensä filosofian opettaja Martin Heideggerin läheinen ystävä. Itse asiassa juuri isä Krebs oli toimittanut Heideggerien katolisen vihkimyksen Freiburgin katedraalissa 21. 3. 1917.

Isä Krebs oli ollut skeptinen jo noiden vihkiäisten aikaan, olihan kyse tunnustuksellisesta seka-avioliitosta: Elfriede Petri oli luterilainen ja Martin Heidegger katolinen. Vaikka morsian oli pyhästi luvannut kääntyä katolilaiseksi ja kasvattaa lapsensa roomalaiseen uskoon, oli isä Krebsillä ollut jo tuolloin omat epäilyksensä. Niinpä hän ei ollutkaan erityisen yllättynyt, kun puolitoista vuotta myöhemmin 24-vuotias tuleva äiti istuutui hänen toimistoonsa ja alkoi tehdä tiliä tuntemuksistaan:

Thomas Sheehan: "Reading a Life: Heidegger and Hard Times." – Charles Guignon (ed.), *The Cambridge Companion to Heidegger*. Cambridge University Press, 1993, 70–96. Copyright © Cambridge University Press. Suomentanut Ukri Pulliainen.

Mieheni on menettänyt uskonsa kirkkoon, enkä minäkään ole löytänyt omaani. Jo naimisiinmenomme aikaan epäilykset kalvoivat mieheni uskoa. Minä kuitenkin vaadin katolisia häitä, koska toivoin, että hänen avullaan voisin löytää uskon. Olemme lukeneet, puhuneet, ajatelleet ja rukoilleet paljon yhdessä. Niinpä molemmat ajattelempa nyt protestanttisesti – uskomme siis persoonalliseen Jumalaan ja rukoilemme häntä ilman dogmaattisia siteitä. Puhdasoppisesti emme ole protestantteja sen enempää kuin katolilaisiakaan. Tässä tilanteessa olisi mielestämme epärehellistä antaa kastaa lapsemme katolisen kirkon jäseneksi. Minusta tuntui, että minun velvollisuuteni oli ilmoittaa tästä teille näin etukäteen.¹

Kaksi viikkoa myöhemmin, tammikuun yhdeksäntenä päivänä vuonna 1919, Martin Heidegger päätti itse kirjoittaa isä Krebsille selittääkseen viimeisen kahden vuoden aikana läpi käymäänsä henkilökohtaista ja filosofista muutosprosessia.

Mikä oli saanut nämä muutokset aikaan Heideggerissa? Oliko se vain muutamaa viikkoa aiemmin päättynyt kuudentoista miljoonan ihmisen hengen vaatinut maailmansota? Oliko se hänen onneton neljän kuukauden palveluksensa länsirintamalla, joka päättyi kuin symbolisesti hänen ylentämiseensä korpraaliksi päivänä, jolloin Saksan kenraalikuunta anoi aselepoa? Vai oliko se hänen toimintansa säämiehenä valmisteltaessa kemiallisin asein tehtävää hyökkäystä amerikkalaisia sotilaita vastaan näiden varustautuessa lopulliseen läpimurtoon Verdunista Sedaniin lokakuun alussa?² Edmund Husserl arveli näin. ”Sota ja sitä seuraavat vaikeudet ajavat miehiä mystiikan pariin”, sanoi Husserl hänen ja Heideggerin polkujen erottua varsin katkerissa merkeissä kaksitoista vuotta myöhemmin (13. 8. 1931).³

Kirjeessään isä Krebsille vuonna 1919 Martin Heidegger ei viitanut lainkaan kahden viimeisen vuoden aikana sattuneisiin maailmaa pirstoneisiin tapahtumiin. Hän ei viitannut sotaan eikä bolševikkien vallankumoukseen eikä liioin Hohenzollernien dynastian hajoamiseen ja sitä seuranneeseen julistukseen Saksan tasavallan perustamisesta. Hän ei viitannut edes lähes sisällissodaksi laajentuneeseen konfliktiin vasemmistolaisen Spartakus-liigan ja sitä vastustavan Vapautusryhmän (johon kuuluivat myöskin hämävät kuolemanpartiot, *Feme*) välillä.

Nämä olivat todellakin vaikeita aikoja Saksalle. Heidegger ei kuitenkaan mainitse näistä tapahtumista kirjeessään mitään. Loppujen lo-

puksi Heidegger oli filosofi, jopa jonkin asteen teologi – joka tapauksessa syvästi uskonnollinen ihminen – ja kirjeessään isä Krebsille hän kirjoitti todennäköisesti vain siitä, mikä oli hänelle tärkeintä. Heidegger oli opettanut katolista filosofiaa Freiburgin yliopistossa vuodesta 1916 lähtien, ajoittain yhdessä Krebsin kanssa, ja oli jopa kasvattanut jonkinlaisen maineen tulevaisuuden katolisena filosofina. Nyt hänen täytyi kuitenkin kertoa Krebsille hylänneensä dogmaattisen katolisuuden niin filosofiassa kuin henkilökohtaisessa elämässäänkin.

Freiburg 9. 1. 1919

Kunnioitettu professori,

Olen siirtänyt kaiken tieteellisen työni syrjään viimeisen kahden vuoden aikana selvittääkseni oman filosofisen asemani perustaa. Tämä on johtanut minut näkemyksiin, joita en voisi kannattaa ja opettaa, mikäli olisin sidottu joihinkin filosofian ulkopuolisiin käsityksiin.

Historiallisen tiedon teoriaan liittyvät epistemologiset näkemykset ovat kyseenalaistaneet katolisen kirkon *systemin* ja tehneet sen minulle mahdottomaksi hyväksyä. Tämä ei kuitenkaan koske kristinuskkoa ja metafysiikkaa sinänsä, vaikka ymmärränkin jälkimmäisen uudessa merkityksessä.

Uskoisin, että olen omaksunut katolisen keskiajan arvot – arvot, joiden toteutumisesta olemme vieläkin matkojen päässä – kenties jopa paremmin kuin ne, jotka työskentelevät näiden asioiden parissa virallisesti. Minun uskonnon fenomenologiaan liittyvät tutkimukseni, jotka pohjautuvat pitkälti keskiaikaan, tulevat osoittamaan, etteivät muutokset ajatteluni lähtökohdissa ole saaneet minua hylkäämään objektiivista korkeaa arviotani tai kunnioitustani katolista maailmankuvaa kohtaan, saati sitten vaihtamaan sitä katkeroituneen luopion tyhjään polemisointiin.

Niinpä minulle olisi erityisen tärkeää – ja toivon voivani osoittaa tässä yhteydessä sydämelliset kiitokseni Teille – etten menettäisi Teidän korvaamattoman ystävyyytenne minulle tuomaa etua. Niin vaimoni, joka kertoi Teille tästä ensimmäiseksi, kuin minäkin haluaisimme säilyttää tämän erittäin vahvan luottamuksen, jonka jaamme kanssanne. On vaikeaa elää kuin filosofi: sisäinen totuudellisuus itseään kohtaan, samoin kuin niitä kohtaan, joita on tarkoitus opettaa, vaatii sellaisia uhrauksia, kieltämyksiä ja kamppailuja, jotka pysyvät akateemisille ”kauppamiehille” täysin vieraina.

Uskon, että minulla on sisäinen kutsu filosofiaan, jonka voin täyttää tutkimalla ja opettamalla ja jonka kautta minut on kutsuttu sisäisen ihmisen

sen ikuiseen kutsumukseen – ja yksin sille tunnen olevani kutsuttu saavuttamaan sen, mikä on vallassani saavuttaa, ja siten oikeuttamaan Jumalan edessä koko olemassaoloni ja toimintani.

Sydämellisin terveisin, Teidän,
Martin Heidegger

P. S. Vaimoni lähettää Teille lämpimimmät terveisensä.⁴

Heidegger ei siis sano menettäneensä uskoaan tai katkaisseensa välejään katolisen maailmankatsomuksen (tai hänen siinä näkemiensä arvojen) kanssa. Hän ei sano myöskään hylänneensä katolista kirkkoa, ei ainakaan, mikäli sillä ymmärretään jaettujen perinteiden ja rituaalien muodostamaa ihmisten yhteisöä. (Elämänsä myöhemmässä vaiheessa hän kertoo eräälle uskotulleen, ettei hän koskaan jättänyt katolista kirkkoa: "Ich bin niemals aus der Kirche getreten.")

Sen sijaan Heidegger sanoo katkaisseensa välinsä *katolisiin dogmaattiseen systeemiin*. Erityisesti Heidegger arvostelee katolisen kirkon tapaa kieltää jäseniltään vapaus tutkia ja opettaa siten, kuin he itse näkevät sopivaksi. Vapauduttuaan kirkollisista rajoituksista Heidegger sanoo jatkavansa kristinuskosta ja perinteisestä metafysiikasta löytämänsä piilevän merkityksen jäljittämistä, vaikka hän samalla toteaaakin ymmärtävänsä metafysiikan toisessa merkityksessä kuin ennen. Lisäksi Heidegger lupaa esittää tutkimuksensa tulokset uskonnon fenomenologiaa käsittelevässä tutkielmassaan.

Tämä kirje on vedenjakaja 29-vuotiaan Martin Heideggerin filosofiassa ja uskonnollisessa kehityksessä. Se päättää vakaasti ja päättäväisesti hänen orastavan uransa tulevaisuuden "katolisena filosofina" – uran, jota hän oli huolellisesti rakentanut Freiburgin yliopistossa siitä lähtien, kun hän väitteli siellä filosofiasta vuonna 1913.⁵

Martin Heidegger syntyi 26. syyskuuta 1889 Messkirchissä Lounais-Saksassa melko köyhän katolisen pariskunnan ensimmäiseksi lapseksi. Hänen vanhempansa olivat yksinkertaista maalaisväkeä, jotka olivat eläneet Bismarckin *Kulturkampf*in vaikeina aikoina. Keskikoulun jälkeen hän opiskeli seitsemän ja puoli vuotta pätevöityäkseen roomalais-katolisen papin virkaan: kuusi vuotta yläkoulun seminaarilaisena (1903–1909), kaksi viikkoa jesuiittakoulun noviisina (30. 9.–13. 10. 1909; hänet erotettiin terveydellisistä syistä) sekä puolitoista vuotta teologian opiskelijana Freiburgin yliopistossa.

Helmikuussa 1911 sydämen heikkeneminen pakotti Heideggerin kuitenkin keskeyttämään seminaarin ja jättämään suunnitelmansa papin virasta. Lokakuussa 1911 hän aloitti matematiikan opinnot ja professori Heinrich Rickertin vaikutuksesta hän alkoi opiskella myös filosofiaa. Heinäkuun 26. päivänä vuonna 1913 Heidegger sai tohtorin arvon väitöskirjallaan *Die Lehre vom Urteil im Psychologismus* (Arvostelukyvyyn doktriini psykologismissa).

Muutamaa viikkoa myöhemmin eräät filosofisen tiedekunnan jäsenet, eritoten filosofian professori Arthur Schneider ja historian professori Heinrich Finke, alkoivat valmentaa lupaavaa, tuolloin 23-vuotiaista nuorta tutkijaa Freiburgin yliopiston katolisen filosofian professuuria varten. Heideggerille järjestettiin katolisen kirkon kahden vuoden apuraha habilitaatiotyön (*Habilitationsschrift*) kirjoittamiseksi. Vasta sen kirjoitettuaan hän olisi oikeutettu opettamaan yliopistossa dosenttina (*Privatdozent*), tuntipalkkaisena luennoitsijana. Apurahan ehtona oli, että voidakseen vastaanottaa tuhannen markan suuruisen rahasumman vuosittain Heideggerin oli luvattava seurata kirkon virallisia kantotoja ja "pysyä uskollisena tomistisen filosofian hengelle".

Lisäksi Heideggerin neuvonantajat ehdottivat, että mikäli Heidegger todella haluaisi katolisen filosofian professuurin, hänen tulisi vaihtaa väitöskirjansa aihe valitsemastaan aiheesta "Luvun käsitteen looginen olemus" (joka heijasti Husserlin ja Rickertin hänessä herättämää kiinnostusta matematiikan filosofiaan) johonkin keskiajan filosofiaa käsittelevään aiheeseen. Niinpä Heidegger päätti kirjoittaa väitöskirjansa Duns Scotuksen kategoria- ja merkitysoipista. Hänen tutkimuksensa perustui teokseen *Tractatus de modis significandi*, joka todettiin myöhemmin Scotuksen (1266–1308) seuraajan Tuomas Erfurtilaisen kirjoittamaksi (noin vuonna 1379).

Nämä olivat vaikeita aikoja katolisille intellektuelleille. Valtaosan kuluva vuosisataa perinteinen katolinen maailmankuva – varsinkin sen fundamentalistinen raamatuntulkinta – oli kärsinyt kovia kolhuja uskonnollisen ja filosofisen ajattelun vallankumouksen edetessä. Kaiken tämän uudenlaisen ajattelun Vatikaani leimasi varsin suurpiirteisesti "modernismiksi". Paavi Pius X aloitti vastahyökkäyksen syyskesällä 1907 käymällä käsiksi katolisten yliopistopiirien väitettyihin modernistisiin virtauksiin. Katolinen kirkko vajosi yhteen pimeimmistä

sortokausistaan. Vatikaani vaati muun muassa (syyskuussa 1910), että tiettyjen katolisten professorien oli varnottava modernismin vastainen uskollisuudenvala opinkappaleiden – esimerkiksi sellaisia asioita kuin ihmeitä, kirkon perustamista ja uskon luonnetta koskevien – perinteisille muotoiluille.

Kaksikymmenvuotias seminaarilainen Martin Heidegger seurasi tässä asiassa Vatikaania. Hän tuomitsi modernismin julkisesti ja puolusti kirkon auktoriteettia opetuksessa. Tämän hän teki selväksi niin Hausen im Tälissa, lähellä Messkirchiä, pitämässään puheessa syyskuun 6. päivänä vuonna 1909 (kolme viikkoa ennen liittymistään jesuiittoihin) kuin myöskin artikkelissa, joka julkaistiin katolisten konservatiivien *Der Akademiker* -viikkolehdessä toukokuussa 1910.⁶

Neljä vuotta myöhemmin väitöskirjansa kanssa kamppaileva Heidegger alkoi ilmeisestikin tuntea kirkon modernisminvastaisen ristiretken puristuksen myös omalla kohdallaan ja muutti mieltään. Kirjeessä ystävälleen isä Krebsille (19. heinäkuuta 1914, kaksi viikkoa ennen maailmansodan syttymistä) hän huomautti ironisesti, miten Vatikaani voisi taata katolisten intellektuellien yksimielisyyden: ”filosofiset tarpeet voitaisiin tyydyttää järjestämälle rautatieasemille myyntiautomaatteja (köyhille ilmaisia)” ja ”itsenäisiin ajatuksiin lankeavien aivot voitaisiin poistaa ja korvata spagetilla”.⁷

Katolisen filosofian tohtorintuolia kiivaasti tavoitteleva Martin Heidegger jatkoi kuitenkin väkuauttelujaan Freiburgin katolisen arkkihiipakunnan hallintovirkamiehille kirjoittaessaan ilmeisen vilpittömästi, että hänen akateeminen toimintansa olisi omistettu ”kristillis-skolastisen filosofian tutkimiselle ja opettamiselle” (20. 9. 1914). Hän katsoi olevansa ”kristillis-skolastisen filosofian ja katolisen maailmankuvan palveluksessa” (23. 11. 1914) ja tulisi omistamaan filosofisen uransa ”skolastiikan intellektuaalisten rikkauksien esiintuomiselle ja tekemiselle käyttökelpoisiksi, jotta ne olisivat käytettävissä tulevassa henkissä taistelussa kristillis-katolisen ideaalin puolesta” (13. 12. 1915). Lisäksi hän ilmoitti filosofian laitokselle osoittamassaan käsikirjoitetussa *curriculum vitaessaan* heinäkuun 2. päivänä 1915, että ”aristoteeliskolastinen filosofia” pysyy hänen perustavana filosofisena vakauksenaan ja että hänen elämäntyönsä tulisi olemaan (tästä löydämme pienen poikkeaman uusskolastismista kohti Husserlia) ”keskiaikai-

sen logiikan ja psykologian esittelemisen modernin fenomenologian valossa”.⁸

Niinpä kesäkuussa 1916, vuosi sen jälkeen, kun hän oli menestyksellisesti saanut keskiajan filosofiaa käsittelevän väitöskirjatyönsä päätökseen – ja kun hänelle oli viimeisen kolmen vuoden ajan kerrottu hänen olevan sisäpiirien suosikki Freiburgin yliopiston katolisen filosofian professorin virkaan – Martin Heidegger järkyttyi kuullessaan filosofian laitoksen antavan professuurin Josef Geyserialle, toisen luokan uusskolastikolle, joka oli aiemmin toiminut professorina Münsterein yliopistossa.

Näyttää siltä, että Heidegger kävi läpi dogmaattisesta katolismista irtautumiseensa johtavan henkilökohtaisen ja filosofisen muutosprosessin vuoden 1916 kesäkuun ja vuoden 1917 maaliskuun välillä. Tähän protestanttisuutta lähentyvään muutokseen liittyi henkilökohtaisen uskon kriisin lisäksi monia muitakin tekijöitä.

Yksi näistä varmastikin oli hänen pettymyksensä professorin viran täytössä. Toiseksi Heideggeria vaivasi lisääntyvä jännite, joka syntyi Vatikaanin modernisminvastaisen kampanjan vaatimuksesta sopeutua kirkolliseen auktoriteettiin ja hänen omasta kutsumuksestaan filosofiaan ”sisäisen totuudellisuuden vaatimuksena itseään ja niitä kohtaan, joita opettaa” (kuten hän asian myöhemmin ilmaisi isä Krebsille). Merkille pantavaa on, että pidettyään vuoden katolisen filosofian luentoja, dosentti Heidegger vietti kesän 1917 lukien Friedrich Schleiermacheria (1768–1834), joka oli protestanttinen teologi. Pian hän paneutui myös Martti Lutheriin.

Kolmanneksi muutokseen vaikutti Heideggerin tutustuminen Edmund Husserliin, joka oli nimitetty Freiburgin yliopiston ei-katolisen filosofian professoriksi huhtikuussa 1916. Heideggerin ensimmäiset henkilökohtaiset tapaamiset Husserlin kanssa heinäkuun 1916 lopulta syyskuun 1917 olivat pettymyksiä. Husserl auttoi toki mielellään nuorta miestä hankkimaan osa-aikaisia opetustöitä yliopistolta, mutta Heideggerin väitöskirjan hän lukaisi varsin ylimalkaisesti ja arvioi hänen tulevaisuuttaan tutkijana – lokakuussa 1917 professori Natorpille Marburgin yliopistoon – parhainkein päin tulkittuna, hohdottomaksi.⁹

Uskonto oli jälleen keskeisessä asemassa. ”Vapaaksi kristityksi” ja ”epädogmaattiseksi protestantiksi” itseään nimittävä Husserl, joka

arvosteli ankarasti "katolista internationaalia", vastusti voimakkaasti kirkon sotkeutumista filosofiseen tutkimukseen. Tammikuun 16. päivänä 1920 Husserl viittasi avoimesti Vatikaaniin sanoessaan: "Mikäli tiedemiehen on pelättävä jonkin oppineen komission sensuuria ... tiedelliseltä työltä riistetään sen vapaus." Ongelma oli siinä, että vuoden 1917 lokakuuhun saakka Heideggerin uskonnollisesta muutosprosessista tietämätön Husserl arveli tämän nuoren luennoitsijan käyskentelevän Freiburgissa yhä ylpeänä katolisen filosofin manttelistaan.¹⁰

Vasta marras-joulukuussa 1917 Husserl kuuli oppilaaltaan ja Heideggerin läheiseltä ystävältä Heinrich Ochsnerilta, kuinka radikaalisti Heideggerin näkemykset katolismista olivat muuttuneet. Tämä oli ratkaiseva hetki. Husserl alkoi avautua Heideggerille niin henkilökohtaisesti kuin ammatillisestikin. Kuitenkin jo muutaman viikon kuluttua heidän suora henkilökohtainen yhteytensä katkesi, kun Heidegger kutsuttiin 17. tammikuuta 1918 asepalvelukseen, ja elokuun lopulla 1918 hänet lähetettiin länsirintamalle.¹¹

Joka tapauksessa Husserl oli ilmeisen mielissään saattaessaan loppulta ilmoittaa professori Natorpille, että vuonna 1917 nuori tohtori Heidegger oli "vapautunut dogmaattisesta katolismista" ja "jättänyt varman ja helpon 'katolisen maailmankatsomuksen filosofin' urasuunnitelmat taakseen selkeästi, painokkaasti ja kuitenkin tahdikkaasti". Tämä muutos ei ollut kuitenkaan tapahtunut helposti. Kirjeessään Rudolf Ottolle, jolla myöskin oli virka Marburgin yliopistossa, Husserl muistelee Heideggerin vaikeuksia ja "kovia sisäisiä kamppailuja" – kuin kuvaten modernin Augustinuksen kääntymystä – jotka olivat johdaneet hänet "muuttamaan radikaalisti perustavia uskonnollisia vakaumuksiaan". Mutta lopputulos oli kuitenkin ollut onnellinen: Heidegger oli "vaeltanut protestanttiselle perustalle".¹²

Epäilemättä myös romanttinen kohtaaminen erään protestanttisen oppilaan, Thea Elfriede Petrin, kanssa kesällä 1916 auttoi nuorta ongelmiansa kanssa kamppailevaa tutkijaa. Tämä taloustieteen ylioppilas oli seurannut hänen filosofian luentojaan jo syksystä 1915. Loppukesästä 1916 he lomailivat yhdessä Reichenaussa, jouluna he menivät kihloihin ja kolme kuuukautta myöhemmin – kumpikin keskellä syvää uskonnollista kriisiä – he avioituivat.

Radikaalifenomenologi

Helmikuun seitsemäntenä päivänä vuonna 1919, keskellä Saksan tuhoutumisen ja uudelleenrakentamisen sosiaalista ja poliittista kaaosta, Heidegger aloitti ensimmäisen sodanjälkeisen luentosarjansa tarttuen ajankohtaisiin kysymyksiin. "Me emme ole tänä päivänä vielä valmiita yliopiston *todelliseen uudistamiseen*", hän sanoi opiskelijoilleen. "Pelkäämme tähän tehtävään kypsyminen tulee viemään kokonaisen sukupolven."¹³

Nämä olivat Saksalle niin taloudellisesti kuin poliittisestikin vaikeita aikoja. Äärioikeistolaiset kuolemanpartiot olivat juuri murhanneet Rosa Luxemburgin ja Karl Liebknechtin, ja monien muiden vasemmistolaisten uhrien ruumiita löydettiin joukoittain. Markan arvo laski, ja marraskuussa 1923 tarvittiin yhden dollarin ostamiseen jo 4,4 triljoonaa markkaa. Versailles'n rauhansopimus leikkasi kymmenen prosenttia Saksan väestöstä, kolmetoista prosenttia sen maa-alueista ja kaikki sen siirtomaat sekä langetti Saksalle jälleenrakennuskorvauksina nykyrahasa noin 220 miljardin dollarin laskun.¹⁴

Dosentti Heidegger sanoi ensimmäisellä luennollaan, että niin kansakunnan uudistaminen yleensä kuin yliopiston uudistaminen erityisesti edellyttäisi "paluuta hengen autenttiseen alkuperään". Tällä hän ei tarkoittanut mitään sisäänlämpiävää teoreettista liihottelua, vaan konkreettista syventymistä todellisen elämän käytännölliseen kokemukseen. Vasta tätä kautta päästäisiin autenttisenä ihmisenä olemisen merkityksen ytimeen. "Ihminen, tule olennaiseksi!" hän vaati siteeraten saksalaista mystikkoa, Johannes Silesiusta (1624–1677), ja viitaten hie-man tunnetumpaan hahmoon: "hän joka voi ymmärtää, ymmärtäköön!"(5).

Mitä siis oli tapahtumassa? Heideggerin luentojen kiivas intensiteetti teki varmastikin kaikille tiettäväksi, että Freiburgin yliopistossa oli nyt uusi voimakas tekijä, jota ei sopinut sivuuttaa. Mutta jotain muutakin oli tekeillä. Vain kaksi viikkoa aiemmin juuri "luopumiskirjeensä" isä Krebsille lähettänyt Heidegger oli nimetty Edmund Husserlin uudeksi assistentiksi Edith Steinin vapaaksi jättämälle paikalle. Kuitenkin lähes kaikki, mitä tämä nuori luennoitsija sanoi ensimmäisessä luentosarjassaan "Filosofian idea ja maailmankuvan ongelma", näytti

tekevän tyhjäksi – tai ainakin tulkitsevan radikaalisti uudelleen – Husserlin käsityksen fenomenologiasta.

Heideggerin kritiikin pääkohteena oli Husserlin ajattelun painotta- ma teorian ensisijaisuus elettyyn kokemukseen nähden sekä puhtaan transsendentaalisen egon ensisijaisuus siihen nähden, jota Heidegger kutsui tässä vaiheessa ”historialliseksi egoksi” ja ”tilanteessa olevaksi egoksi” (205–206) ja jonka hän tuli myöhemmin nimeämään Daseiniksi, paikallaolemiseksi. Maaliskuun 14. päivänä Heidegger sanoi: ”Löydämme itsemme metodologisesta tienristeyksestä, jossa tullaan päättämään, tuleeko filosofia elämään vai kuolemaan” (63). Kaikki on kiinni siitä, että ensimmäiseksi selvitämme itsellemme, mistä filosofiassa todella on kysymys. ”Vaikka jotkin tahot niin ajattelevatkin, ei niinkään naturalismi yksin, vaan *teoreettisen* yleinen hallitsevuus ja ensisijaisuus, hämärtää todellisia ongelmia” (87), sanoi Heidegger viitaten avoimesti Husserliin.

Heideggerin mukaan husserlilaisen fenomenologian puhtaan egon teoreettinen suuntautuminen imee veren *Umweltin* rikkaasta pintarakenteesta, siitä eletyn kokemuksen (*Erleben*) ensisijaisesta maailmasta, jossa jokainen välittömästi on ja toimii. Ensisijaisuuden maailman oliot eivät ainoastaan ole ”paikalla”, eikä niitä voida myöskään luonnehtia ”arvoina”. Itse asiassa ne eivät ole edes ”olioita”. Ne ovat ”*merkityksellinen* – tämä on tärkeintä ... Kun elää ensisijaisuuden maailmassa, kaikki tulee luokse merkityksen läpäisemänä, kaikki maailmoituu, koko ajan: ’*maailma tapahtuu*’” (73). Tässä maailmassa emme tunnista itseämme egoina, jotka tarkastelevat ympärillään olevia entiteettejä. Enneminkin (näin Heidegger tulkitsee uudelleen intentionaalisuuden), olemme ”*jotain kohti elämisen*” kokemuksellinen akti, jolla ”ei absoluuttisesti ole mitään tekemistä egon kanssa” (68–69). Tämä kokemuksen ensisijainen taso on äärimmäisen henkilökohtainen: ”Ensisijainen olio koetaan vain jonkun oman, henkilökohtaisen ’minän’ värähtelyssä, vain sillä paikalla ’maailma tapahtuu’. Missä tahansa ja milloin tahansa maailma tapahtuu minulle, minä olen jollakin tavoin kokonaisuudessani paikalla.” (73; sosiaalisuudesta Heidegger kirjoittaa sivulla 210.)

Ensisijaisuuden maailman rikas tekstuuri tyhjennetään kuitenkin kaikesta elämästä, merkityksestä ja historiasta, kun siihen tartutetaan teoria (89; *ent-lebt, ent-deutet, ent-geschichtlicht* ja *Infizierung*). Jokaisen

oman elämän elämiseen ja sen omaksumiseen kiinteästi sidoksissa oleva, dynaaminen, henkilökohtainen ja historiallinen maailman ”tapahtuminen” (*Er-eignis*) latistetaan objektiivisen tietämisen ”prosessiksi” (*Vor-gang*). Viime kädessä ihminen palautetaan sellaiselle kokemuksen tasolle, joka on ”absoluuttisesti vailla maailmaa, maailmalle vieras: sfääriin, jossa henki puserretaan ihmisestä ulos niin, ettei hän voi elää” (75, 78, 112; vrt. 205). ”Teoreettisissa akteissa jätän eletyt kokemukseni taakse. Varmastikin jotain kokemuksellista vielä seuraa minua – mutta kukaan ei tiedä, mitä sille pitäisi tehdä; niinpä sille keksitään helppo nimilappu: ’irrationaalinen.’” (117.)

Säilyttääkseen eletyn kokemuksen ensisijaisen maailman – uskonnollisten kokemusten maailma mukaan lukien (207, 211) – teoreettisoinnin tuhoilta, Heidegger tulkitsee radikaalisti uudelleen ”kaikkien periaatteiden periaatteen”, jonka Husserl oli esittänyt teoksensa *Ideen zu einer reinen Phänomenologie und phänomenologischen Philosophie* (Ajatuksia puhtaasta fenomenologiasta ja fenomenologisesta filosofiasta, 1913) kappaleessa 24. Oppi-isä oli sitä mieltä, että mikäli ensisijainen intuitio on fenomenologian lähtökohta, tämä intuitio (”vaikka Husserl ei sanokaan tätä näin monisanaisesti”) ei ole niinkään teoreettista yhteensopivuutta, vaan ”ymmärtävää hermeneuttista intuitiota”, josta teoria on vain tiivistymä (117). Tämän fenomenologian itselleen asettaman ankaruuden perustana toimiva hermeneuttinen intuitio ymmärtää maailman jo ennen teoretisointia. Se on

autenttisen elämisen alkuperäinen intentio, eletyn kokemuksen ja elämän sinänsä alkuperäistä yhteenkäymistä: absoluuttista *sympatiaa elämälle*, joka on identtinen eletyn kokemuksen kanssa. Ennen muuta – jos astumme tälle teoriasta pois päin kulkevalle polulle ja vapautamme itsemme teoriasta – *näemme* tämän perustavanlaatuisen yhteensopivuuden kaikkialla, suuntaudumme siihen. Tämä perustava yhteensointuminen on absoluuttista, mutta vain, jos elämme siinä välittömästi. Mikään käsitteellinen systeemi ei voi saavuttaa sitä, oli se rakennettu kuinka huolellisesti tahansa. Vain jatkuvasti itseään vahvistava fenomenologinen eläminen saavuttaa sen. (110.)

Mutta tämä *Urhabitus*, perustavanlaatuinen olemisen tapa, jota Heidegger kutsuu fenomenologiseksi elämiseksi, ei ole mitään sellaista, ”jonka voimme vetää päivittäin yllemme, kuin univormun”. Se ei ole

metodi, eikä sillä ole mitään tekemistä "näkökulmien" valitsemisen kanssa (tämä olisi Heideggerin mukaan kaiken tuhoava "kuoleman-synti"). Pikemminkin on niin, että fenomenologia – kuten eletty kokemuskin – "voi tehdä itsensä autenttiseksi ja todistaa itsensä vain itsensä kautta". Tämä tarkoittaa: vain tällaisen *elämisen* kautta (110).

Tällainen teksti oli varsin uhmakasta eikä suinkaan uskollista perinteiselle husserlilaiselle fenomenologialle. Seuraavalla lukukaudella Heidegger jatkoi hyökkäystä luentosarjassaan "Fenomenologia ja arvon transsendentaalinen filosofia" (9. 5.–25. 7. 1919) ja teki näin myös Husserlille täysin avoimesti selväksi, mitä hän asioista ajatteli. Kesäkuun puolivälissä eräässä lauantaiamun keskustelutuokiossa, joita Husserl tapasi järjestää Freiburgin kodissaan läheisimpien tuttavien kanssa, Heidegger sanoi Husserlille julkisesti, että paljon ylistetty husserlilaisen fenomenologian puhdas ego oli "johdettu" historiallisesta egosta "tukahduttamalla" historiallisuus ja konkreettisuus ja että tällaisella puhtaalla egolla oli vain "teoreettisten aktien subjektin" asema.¹⁵

Kaksitoista vuotta myöhemmin Husserl sanoi luulleensa noina varhaisina vuosina Heideggerin olleen hänen kanssaan samoilla linjoilla (Husserlilla oli tapana sanoa Heideggerille: "Sinä ja minä olemme fenomenologia") mutta puhuvan hänelle vieraalla kielellä.¹⁶ Vaikka Husserlilta kestikin kymmenen vuotta (kesään 1929) tajuta, kuinka kauas omille teilleen Heidegger oli lähtenyt, jotain oli selvästikin ollut tekeillä jo alusta lähtien.

Minkä tien Heidegger oli valinnut? Habilitaatiotyönsä jälkeen Heidegger ei ollut ninkään kiinnostunut Husserlin *Ideen*-teoksesta uskantilaisine kääntymisineen kohti transsendentaalista subjektiviteettia. Vielä vähemmän Heideggeria kiinnosti Husserlin kaksikymmenluvun kartesiolainen suuntaus. Ennemmin Heideggerin mielenkiinnon kohteena oli maestron varhainen urauurtava teos *Logische Untersuchungen* (Loogisia tutkimuksia, 1900–1901). Tässä teoksessa Husserl kehittäi Franz Brentanon intentionaalisuuden käsitettä – ajatusta siitä, että kaikkia mentaalisia akteja luonnehtii suuntautuneisuus kohti objektia. Husserl tiivisti tämän käsityksen perustavanlaatuisiksi ongelmaksi intentionaalisten aktien ja niiden paljastamien mentaalisten objektien *fenomenologisesta korrelaatiosta*. Tämän Husserl liitti erityisesti loogis-teoreettisen intentionaalisuuden aktien ja niiden loogis-teoret-

tisten korrelaatioiden suhteeseen. Heidegger meni kuitenkin vähintään seitsemässä merkittävässä kohdassa Husserlin varhaisen työn ja sen teoreettisten intressien taakse ja jopa niiden yli.

Ensinnäkin Heidegger palasi antiikin Kreikkaan ja huomasi, että husserlilaisen fenomenologian intentionaalinen objektiin-suhteessa-oleminen on johdettavissa jo Aristoteleen käsityksestä, jonka mukaan inhimilliset aktit "paljastavat" entiteettejä (kreikaksi *alētheuein*). Niinpä "se, minkä fenomenologiset tutkimukset ovat viime aikoina paljastaneet olevan ajattelun perustana olevaa suuntautuneisuutta, onkin kreikkalaisen ajattelun perusteema, itse asiassa se paljastuu filosofian sinänsä perustaksi".¹⁷

Lisäksi siinä missä Husserlin kiinnostus intentionaalisuuden kohdistui lähinnä teoreettisiin seikkoihin, Heidegger alkoi tutkia esiteoreettisia intentionaalisia akteja, jotka toimivat sellaisissa jokapäiväisissä käytännöissä kuten työssä, puheessa, itseymmärryksessä ja uskossa. Heidegger katsoi, että kohtaamme asiat ensisijaisesti esiteoreettisiin tarpeisiimme ja käytännöllisiin intresseihimme sitoutuneessa merkityksellisyyden historiallisessa kontekstissa. Tässä ulottuvuudessa toimii teoreettista suuntautumista alkuperäisempi "hermeneuttinen" *logos*: tunnistamme esillä olevat käytännöllisten tarpeidemme objektit kurkottamalla niiden "taakse" jo edeltä käsin asetettuihin päämääriin ja tarkoituksiin. Heidegger katsoi löytäneensä tätä ensisijaista hermeneuttista ymmärrystä koskevia vihjeitä Aristoteleen *Nikomakhoksen etiikan* kuudennen luvun itseviittaavaa toimimista (*prāksis – frōnēsis*) ja luovaa tekemistä (*poiēsis – tekhnē*) koskevista keskusteluista.¹⁸

Toiseksi Husserl itse oli väittänyt *Logische Untersuchungen* -teokseensa (VI, 6), että intentionaalisuus tai paljastava yhteensopiminen ei ainoastaan tuo entiteettejä esiin, vaan myös ja ensisijaisesti paljastaa entiteettien *olemuksen*, niiden "olemisen". Heidegger hylkäsi tämän "olemisen" (*Sein* tai *Seiendheit*) objektivistisen tulkinnan, kuten myös Husserl oli tehnyt. Heidegger ei siis katsonut olemisen tarkoitettavan joidenkin entiteettien "tämyyttä", kuten suuri osa perinteistä metafysiikkaa oli tehnyt. Ennemmin hän tulkitsi olemisen fenomenologisesti, suhteessa paljastavan intentionaalisuuden akteihin. Tällöin olemisen viittaa entiteettien millaisuuteen (*das Wie*) tai kuuluneisuuteen (*die Habe*): tapaan, jolla entiteetit – minä tahansa annettuna hetkenä – paljastuvat,

sekä tapaan, jolla ne kuuluvat niihin inhimillisiin akteihin, joiden myötä tämä paljastuminen tapahtuu. Koska käytännölliseen toimintaan liittyä ennalta asetetun tarkoituksen tai päämäärän odottaminen, entiteettien olemisen ensisijainen olomuoto ei tällöin ole niinkään staattisen subjektin edessä esiintyvän objektin tämänhetkinen "edessä oleminen" kuin tulevaisuuteen suuntautunut, itsensä ylittävän inhimillisen eksistenssin asettamia tarkoituksia "varten oleminen".

Kolmanneksi Heideggerin intensiivinen tapa lukea uudelleen kreikkalaista filosofiaa yleensä ja erityisesti Aristoteleen *Metafysiikkaa* (IX 10) johti hänet erään keskeisen, joskin implisiittisen kreikkalaisen filosofian dogmin äärelle. Tämän käsityksen mukaan entiteetit, ollessaan "luonnollisia" (*fysei on*), ovat oleellisesti itse-esittäytyviä eli lähestyttävissä ja ymmärrettävissä *on hos alēthes* – sillä tarkennuksella, että tämä lähestyttävyys ja ymmärrettävyys on aina äärellistä.

Neljänneksi Heidegger taivutti tämän kreikkalaisen "aletheiologian" katsomuksen sopimaan Husserlilta ja Aristoteleelta omaksumiinsa fenomenologisiin näkemyksiin: entiteetit ovat itsensä-paljastavia (*alēthes*) vain siinä määrin, kuin ne *korreloivat* inhimillisten, paljastavien (*alētheuein*) – ensisijaisesti käytännöllisten – myötätöimimisen muotojen kanssa. Niinpä fenomenologisesta korrelaatiosta tulee "aletheiologista" korrelaatiota. Heidegger löytää sen nimettynä jo Herakleitokselta *logoksena* (fragmentti 50) ja *fysiksensä* (fr. 123) sekä Parmenideelta ajattelamisen ja olemisen "yhdessäolemisena" (*to auto*) (fr. 3). Tästä ymmärrettävyyden "tapahtumisesta" faktisuudessaan tuli Heideggerille "olio sinänsä", jonka tutkiminen on filosofian tehtävä. Ymmärrettävyyden tapahtuminen oli perimmäinen *a priori*, kaiken inhimilliseen maailmaan kuuluvan "alku" ja siten kaikista tosiseikoista ilmeisin (niille, joilla on herkkyyttä sen oivaltamiseen).¹⁹ Yleensä se jää kuitenkin huomaamatta. Tämä ei niinkään johdu mistään erityisestä inhimillisestä vajavaisuudesta kuin siitä, että sillä on "taipumus piiloutua" (Herakleitos, fr. 53). Tämä merkitsee, että se on viime kädessä ääretön. Tätä korrelaation "tapahtumista" – paljastavan inhimillisen toiminnan ja sen tosiasian, että entiteetit ovat lähestyttävissä, välisen oleellisen yhdessä-olemisen aina jo edeltä valmistavaa mahdolliseksi tekemistä – Heidegger kutsui varhaisilla kursseillaan varovaisesti kokeillen ja viimeisissä kirjoituksissaan jo varsin painokkaasti nimellä *Ereignis*, tapahtuma.

Viidenneksi: sikäli kuin intentionaalisuus paljastaa entiteettien olemisen, fenomenologia merkitsee Heideggerille lähinnä metodia, jonka avulla voidaan tutkia syvemmin metafysiikan selittämättömäksi jääneitä, olemisen olemusta ja merkitystä koskevia kysymyksiä: kysymystä entiteettien erilaisten olemisen tapojen takana piilevästä analogisesta yhtenäisyydestä. Koska Heidegger luki perinnettä fenomenologisoiden, hän myöskin muotoili olemisen merkitystä koskevan kysymyksen uudelleen kysymykseksi fenomenologisen korrelaation olemuksesta, eli kysymykseksi entiteettien kaikkien mahdollisten itsensä esittämisen tapojen – siis inhimillisesti omaksuttavaksi tulemisen tapojen – takaisesta analogisesta yhteydestä. Mikäli inhimillinen "maailma" on pohjimmiltaan riippuvainen paljastavasta korrelaatiosta tai *alētheiasta*, miten sitten *alētheia* on? Mikä on ihmisluonnon ja sen kanssa tapahtuvan entiteettien paljastumisen olemus, alkuperä ja "syy"?

Kuudenneksi: kehitellessään tämän fenomenologis-aletheiologisen korrelaation olemusta ihmisluonnon ja sen esiteoreettisen "hermeneuttisen" asioiden ymmärtämiskyvyn kautta (jota hän harrasti pääasiassa kaksikymmenluvulla) Heidegger kaivautui husserlilaisen puhtaan intentionaalisen tietoisuuden taakse. Husserlin puhdasta intentionaalista tietoisuutta luonnehtivat läsnäolo, itse-läpinäkyvyys ja varma itselleen-annettuus. Näiden tilalle Heidegger asetti langenneisuuden ja äärellisyyden, kuolevaisuuden ja ajallisuuden alkuperäisemmät elementit, joiden hän katsoi muodostavan inhimillisen eksistenssin ja sen hermeneuttisen ymmärtämisen *apriorisen* tai "kohtalona annetun" olemuksen.

Seitsemänneksi: kehitellessään paljastavan korrelaation olemusta koskevaa kysymystä, nimenomaan suhteessa siihen, miten se ylipäänsä tulee tapahtuneeksi (*Ereignista* koskeva kysymys, jonka Heidegger otti nimenomaisesti esiin kolmekymmenluvulla), Heidegger näki, että tämän korrelaation *apriorinen*, faktinen ja selittämätön annettuus – sen "kohtalonomaisuus", jonka taakse ei voida mennä – oli itse sidoksissa inhimillisen eksistenssin olemuksen *aprioriseen*, faktiseen ja selittämättömään äärellisyyteen. Tätä asiointilaa – fenomenologisen korrelaation ääretöntä kohtalonomaisuutta liitettyä inhimillisen äärellisyyden selittämättömään kohtalonomaisuuteen – hän kutsui *lethäksi alētheian* ytimessä.

Heidegger kehitteli näitä kysymyksiä seitsemän vuotta, ensin Freiburgissa, missä hän toimi dosenttina ja Husserlin assistenttina vuodesta 1919 vuoteen 1923, ja tämän jälkeen Marburgissa, minne hänet nimettiin apulaisprofessorin virkaan syksyllä 1923, ja missä hän opetti aina kesään 1928 asti. Vuosien 1916 ja 1927 välillä Heidegger ei julkaisut yhtään mitään. Joidenkin kollegoiden mielestä tämä oli pääasiallinen este hänen nimittämiseen Marburgin yliopiston filosofian professoriksi Nicolai Hartmannilta vapautuneelle paikalle syksyllä 1925.

Edmund Husserl tuli kuitenkin puolustamaan Heideggeria. Kirjeessään professori Jaenschille Marburgin filosofiseen tiedekuntaan (30. 6. 1925) hän kirjoitti: "Uudesta sukupolvesta [Heidegger] on ainoa luova ja monipuolisesti omintakeinen filosofinen persoonallisuus." Husserl kirjoitti edelleen: "Nähdäkseni Heidegger on ehdottomasti merkityksellisin niistä, joiden tie vie ylöspäin" ja on "ennalta määrätty tulemaan suuren luokan filosofiksi ... Hän on ollut hiljaa monta vuotta voidakseen julkaista ainoastaan täysin kypsyyttä ja arvostusta herättävää aineistoa. Hänen piakkoin ilmestyvät julkaisunsa tulevat näyttämään, kuinka paljon hänellä on sanottavaa ja kuinka omaperäistä se on."²⁰

Husserlin innokkaista suosituksista huolimatta Heideggeria ei valittu virkaan. Hänen maineensa radikaalina fenomenologina levisi kuitenkin edelleen. Huhtikuun lopulla vuonna 1927 Heideggerin kysymys fenomenologis-aletheologisen korrelaation olemuksesta muotoutui lopulta – tosin vieläkin hieman ennenaikaisesti, kuten hän myöhemmin itse myönsi – hänen kuuluisimmassa teoksessaan *Sein und Zeit* (Oleminen ja aika). Tämän teoksen ansiosta hänet nimettiin professoriksi ensin Marburgiin Hartmannin entiseen virkaan syksyllä 1927 ja syksyllä 1928 hänen kaikkein eniten tavoittelemaansa virkaan: Husserlin seuraajaksi Freiburgin yliopiston filosofian professoriksi.

Husserlilta kesti kaksi vuotta, ennen kuin hän tuli lukeneeksi *Sein und Zeitin*. Vasta tällöin hän ymmärsi, kuinka kauas Heideggerin tie oli eronnut hänen omastaan. Jo ennen tätä henkilökohtaiset jännitteet olivat alkaneet kasvaa näiden kahden samaan pikkukaupunkiin asettuneen hyvin erilaisen fenomenologin välillä. Toinen heistä oli eläkkeellä, toinen uransa huipulla. Husserl alkoi epäillä suojattiaan; Heidegger alkoi vältellä entistä opettajaansa. Asiat näyttivät menevän solmuun

pahimmalla mahdollisella tavalla: heidän vaimonsakaan eivät enää tulleet toimeen keskenään.

Julkisivua pidettiin kuitenkin pystyssä. Husserl täytti 70 vuotta 8. 4. 1929. Heidegger lahjoitti tällöin Husserlille julkisesti läheisimpien työtovereidensa kanssa *Festschriftin*, juhlakirjan, hänen kunniakseen. Heideggerin juhlatilaisuudessa pitämä lyhyt puhe oli kuitenkin hyvin monimielinen ja viittasi vahvasti siihen, että Heidegger oli jättämässä entisen oppimestarinsa pölyttymään. Heidegger sanoi muun muassa:

Tekstit, jotka lahjoitamme Teille, ovat ainoastaan todisteita siitä, että me *haluamme* seurata teidän opetuksianne, eivät todisteita siitä, että olemme siinä onnistuneet. Sillä eikö olekin niin, että Teidän tutkimuksenne ovat ensisijaisesti luoneet filosofiselle tutkimukselle täysin uuden alueen: alueen, jolla on uudet vaatimukset, muuttuneet arviointimenetelmät ja tuore arvostus länsimaisen filosofian perinteen piiloon jääneille voimille? Kyllä, juuri näin on!²¹

Viesti oli selvä, ja lopulta Husserl ymmärsi sen. Kaksi kuukautta myöhemmin saatuaan vihdoin *Sein und Zeitin* luetuksi lomallaan Comojärvellä (heinä–elokuussa 1929) Husserl otti kynän ja raapusti kirjan nimiölehdelle ilmeisen surullisena: "Amicus Plato, magis amica, veritas" – Platon on ystäväni, mutta totuus läheisempi ystävä.²²

Poliittinen aktivisti

Neljän vuoden kuluttua Saksa oli keskellä vallankumousta, eikä suunta ollut parempaan päin. Tammikuun 30. päivänä 1933 presidentti Paul von Hindenburg oli nimittänyt Adolf Hitlerin Saksan tasavallan valtakunnankansleriksi. Kuukautta myöhemmin, *Reichstagin* polttamisen jälkeen 27. helmikuuta 1933, Hitler sai valtiopäivät kumoamaan toistaiseksi Saksan perustuslain ja asettamaan sen tilalle pysyvän poikkeus-tilan, jonka myötä perustavat kansalaisoikeudet kuten sananvapaus, kokoontumisoikeus ja kirjesalaisuus kumottiin. Viikon kuluttua (maaliskuun 7. päivänä) poikkeus-tilan julistamisesta Hitler vangitutti kaikki 81 kommunistien vastavallantoukasta kansanedustajaa ja sulki heidät juuri avattuihin keskitysleireihin. Maaliskuun 23. päivänä Saksan valtiopäivät hyväksyi valtalin, joka antoi Hitlerille ehdottoman lainsäädäntö-

vallan. Tästä syntyi natsidiktatuuri. Huhtikuun viidentenä tulivat voimaan juutalaisten ja marxilaisten siviiliviroista sulkemiseen tähtäävät "puhdistuslait".

Maanantaina toukokuun ensimmäisenä päivänä – päivää ennen kuin Hitler vangitsi satoja ammattiyhdistysliikkeen johtajia ja siirretti heidät keskitysleireihin – Freiburgin yliopiston vastavalittu rehtori Martin Heidegger liittyi Saksan kansallissosialistiseen työväenpuolueeseen varsin huomiotaherättävin menoin.

Samana päivänä emeritusprofessori Edmund Husserl ja hänen vaimonsa Malvine, jotka olivat lomailemassa lähellä Locarno, saivat 28. huhtikuuta päivätyt kirjeen rouva Elfriede Heideggerilta. Nämä olivat juutalaisille kovia aikoja. Husserl, joka oli syntyperältään juutalainen ja kääntynyt nuoruudessaan protestantiksi, oli joutunut eroamaan Freiburgin yliopistosta kahta viikkoa aiemmin "puhdistuslakien" vuoksi. Tällaisella hetkellä rouva Heidegger kirjoitti, että hän ja hänen miehensä halusivat vakuuttaa Husserleille olevansa jatkuvasti kiitollisia kaikesta siitä avusta, jota he olivat saaneet.

Husserl oli raivoissaan. Toukokuun neljäntenä hän kirjoitti vanhalle ystävälleen professori Dieter Mahnkelle Marburgin yliopistoon kertoakseen, miltä hänestä tuntui. Husserl kirjoitti, että monet hänen vuosien takaiset oppilaansa ja kollegansa olivat olleet hänelle suureksi lohduksi, mutta

toisten kanssa olen joutunut kärsimään pahimmista mahdollisista kokemuksista – viimeisin näistä tapauksista (se löi minuun kovimmin) on Heidegger: kovimmin, koska olin oppinut luottamaan (mitä en voi enää ymmärtää) en ainoastaan hänen lahjakkuuteensa, vaan myöskin hänen luonteenlaatuunsa. Tämän filosofien välisen sydänystävyyden mitä ihastuttavin huipennus oli hänen julkinen liittymisensä natsipuolueeseen (hyvin teatraalinen, tosiaankin) toukokuun ensimmäisenä. Tätä edelsi hänen aiheuttamansa julkinen välirikko meidän välillämme (itse asiassa heti hänen [Freiburgiin] nimittämisenä jälkeen), sekä hänen viime vuosien antisemitisminsä, jota hän on ilmaissut kasvavalla tarmokkuudella – jopa hänen opiskelijakuntaansa ja koko laitostakin vastaan. Tästä minun oli vaikea toipua.²³

Heidegger oli kannattanut natsipuoluetta vaaliurnilla ainakin kevästä 1932 lähtien. Vuonna 1936 hän kertoi entiselle oppilaalleen Karl

Löwithille, että hänen poliittinen sitoutumisensa natsiisiin perustui hänen filosofialleen varsin keskeiseen "historiallisuuden" (*Geschichtlichkeit*) käsitteeseen.²⁴ Vaikka näyttääkin siltä, ettei Heidegger hyväksynyt puolueen ideologiaa kokonaisuudessaan, hän kannatti erityisesti sen kommunisminvastaista linjaa. Heidegger näki natsismissa voiman marxismin tuhoamiseen sekä välineen, jolla hänen suosimansa poliittisen teoreetikon, Friedrich Naumannin (1860–1919) äärikonservatiiviset visiot voitaisiin toteuttaa. Nämä Naumannin visiot tarkoittivat karismaattisen johtajan ohjaamaa vahvaa nationalismia yhdistettynä militanttiseen ja antikommunistiseen "sosialismiin". Päämääränä oli muodostaa keskieuropalainen imperiumi, joka suojelisi Wilhelmin ajan Saksan henkeä ja perinnettä globaalin teknologian hyökkäykseltä.²⁵

Huhtikuusta 1933 huhtikuuhun 1934 Heidegger toimi Freiburgin yliopiston kovakätisenä ja kiisteltyinä rehtorina. Virkakautensa ensimmäisinä kuukausina hän ei antanut ainoastaan nimeään ja ponnistuksiaan natsivallankumoukselle, vaan ryhtyi avoimesti Hitlerin ulko- ja sisäpolitiikan propagandistiksi. Tänä aikana hän pyrki myös vakiinnuttamaan yliopistoon *Führer*-periaatteen (1.10.1933), jonka avulla hänestä olisi tosiasiallisesti tullut kampuksen diktaattori. Hän sovelsi natsien "puhdistuslakeja" Freiburgin yliopiston ylioppilaskuntaan (3.10.) ja lopetutti "juutalaisten ja marxilaisten" opiskelijoiden – tai kenen tahansa natsilain mukaiseen kuvaukseen "ei-arjalaisuudesta" sopivan opiskelijan – taloudellisen tukemisen. Samana päivänä hän ilmoitti koolle kutsutuille opiskelijoille, että "*Führer* itse, ja vain hän, on Saksan todellisuus ja sen laki, tänään ja tulevaisuudessa". Viikkoa myöhemmin (10.10.) hän esiintyi radiossa yllyttäen kansalaisia vahvistamaan Hitlerin päätöksen, jonka mukaan Saksa eroaisi kansainyhteisöstä.²⁶

Yksityiselämässään hän sotkeutui viheliäisempiin toimiin ryhdyttyään natsien ilmiäntajaksi. Syyskuun 29. päivänä vuonna 1933 hän antoi ilmi kollegansa, professori Hermann Staudingerin paljastaen tämän olleen pasifisti maailmansodan aikaan. Kun Gestapo vahvisti hänen vihjeensä, hän neuvoi kaikessa hiljaisuudessa hallitusta erottamaan Staudingerin ilman eläkettä (10. 2. 1934). Heidegger kirjoitti myös natsiorganisaation johtajalle salaisen paljastuskirjeen, joka koski erästä hänen entistä ystäväänsä ja kollegaansa, professori Eduard Baumgartenia (joka, kuten hän sanoi, "tapaili hyvin aktiivisesti Fränkel-nimistä

juutalaista”) ja sai näin aikaan hänen opetusvirkinsa jäädyttämisen (16. 12. 1933). Niinkin myöhään kuin vuonna 1938 Heidegger esti nuorta Max Müllerä saamasta akateemista virkaa ilmoittamalla Freiburgin yliopiston hallinnolle, että Müller ”suhtautui epäsuotuisasti” natsihallintoon.²⁷

Pinnan alla piili jatkuvasti Heideggerin antisemitismi. Toisena päivänä lokakuuta 1929, kolmisen vuotta ennen Hitlerin valtaantumista, Heidegger kirjoitti Saksalaisen tieteen edistämisseuralle suosituskirjeen assistenttinsa, samaisen Eduard Baumgartenin (joka vielä tällöin oli hänen ystävänsä), puolesta. Kirjeessään Heidegger perusteli, miksi säätiön tulisi tukea tätä nuorta ei-juutalaista tutkijaa taloudellisesti:

Haluaisin tässä kirjeessä ilmaista suoraan sen, mihin saatoin raportissani vain vihjata: tehtävämme ei ole yhtään vähäisempi, kuin sen asiainfilan tunnustaminen, että meidän on tehtävä vakava valinta. Joko pyrimme pitämään huolta siitä, että Saksan intellektuaalinen elämä nousee jälleen kukoistukseensa todellisten lahjakkuuksien ja omaan maaperäämme juurtuneiden opettajien avulla, tai sitten kertakaikkisesti juutalaisitamme [*Verjudung*] kaiken intellektuaalisen elämän, niin sanan laajassa kuin kapeammassakin merkityksessä. Voimme löytää tien takaisin vain, jos pystymme avustamaan nupullaan olevia lahjakkuuksia heidän kehityksensä turvaamiseksi kiihköttömästi ja ilman tarpeetonta riidanhaastamista.

Tämän vuoksi olisin hyvin kiitollinen, mikäli herra Baumgartenille, jonka olen valinnut assistentiksi, voitaisiin taata säätiön stipendi.²⁸

Heinäkuun ensimmäisenä päivänä 1933 Heidegger ilmoitti, että ”on olemassa vaarallinen kansainvälinen juutalaisten liittoutuma”. Tämän ilmeisen tyyppillisen mielenilmaisunsa Heidegger osoitti Karl Jaspersille – jonka vaimo oli juutalainen.²⁹ Lisäksi vuodesta 1934 eteenpäin Heidegger kieltäytyi ohjaamasta juutalaisten opiskelijoiden väitöskirjoja. Viisikymmentä vuotta myöhemmin Heideggerin läheinen ystävä Heinrich Petzet kirjoitti (aivan kuin lisäselvityksiä ei edes kaivattaisi), että Heidegger tunsu olonsa epämukavaksi suurkaupungin ilmapiirisä:

Tämä koski erityisesti juutalaisyhteisöjen maallista ilmapiiriä, joka on kuin kotonaan lännen metropoleissa. Hänen asennettaan ei kuitenkaan pidä sekoittaa antisemitismiin, vaikka niinkin sitä on tulkittu.³⁰

Erottuaan rehtorinvirastaan huhtikuussa 1934 Heidegger jatkoi natsihallinnon tukemista, vaikkakin hiljaisemmin ja kenties hieman kriittisemmin äänenpainoin. Keväällä ja kesällä 1936 hän uskoi vielä, että Hitler ja kansallissosialismi olivat Saksan oikea tie (tosin hän kritisoi joitakin natsien byrokratian muotoja) ja puhui myönteiseen sävyyn Hitlerin ja Mussolinin saavutuksista nihilismin vastaisessa taistelussa.³¹ Mikäli hänen julkisista esiintymisistään mitään voi päätellä, hän tuki myöskin Hitlerin sotaponnisteluja, ainakin siihen saakka, kun liittoutuneiden voitto alkoi näyttää vääjäämättömältä.³²

Sodan jälkeen valtiollinen ”poliittisen puhdistuksen komitea” julisti Heideggerin natsien myötäilijäksi ja riisti hänen opetus-oikeutensa. Freiburgin yliopisto tuli kuitenkin Heideggerin avuksi ja myönsi hänelle vuonna 1951 emeritus-arvon mahdollistaen näin Heideggerin opetuksen ja luennoimisen jatkumisen yliopistossa.

Jälkikäteen julkaistuissa teksteissään – jotkin niistä on valmisteltu vuonna 1946 denatsifikaatiokomitealle, yksi *Der Spiegelissä* julkaisemista varten³³ – Heidegger pyrki selittämään poliittista ”erehdystään”. Muutoin hän vaikenä motiiveistaan, vastuustaan, kuin kansallissosialismiin sekaantumisen yksittäisistä muodoistakin. Vuonna 1953 hän kuitenkin julkaisi vuonna 1935 pitämänsä luentosarjan tekstin, jossa hän pyrki lyhyesti erottamaan toisistaan vulgaarinatsismin ja natsiliikkeen ”sisäisen totuuden ja suuruuden” eli sen oletetun pyrkimyksen toimia välittäjänä inhimillisyyden ja globaalin teknologian välillä. Kyseinen kappale oli kuitenkin niin täynnä monimielisyyksiä ja suoranaisia verukkeita, että Heidegger yritti saada Yale University Pressin poistamaan sen englanninkielisestä käännöksestä *Introduction to Metaphysics*. Tässä hän kuitenkin epäonnistui.³⁴

Yleisesti ottaen Heidegger ei syyttänyt (mikäli tätä termiä voidaan käyttää) toisen maailmansodan tragediasta tai juutalaisten joukkomurhasta ketään yksilöitä tai poliittisia liikkeitä erityisesti. Heideggerin mukaan syypää oli persoonaton maailmanlaajuinen voima, vallantahto, joka oli jokaisen yksilön vastuullisuuden ja kontrollin tuolla puolen. Tämä voima oli synnyttänyt uuden ja valitettavan ihmistyyppin: ”työläisen” – teknologia-orientoituneen maailmaa hallitsevan subjektiviteetin. Heidegger vahvisti, että Ernst Jüngerin teos *Der Arbeiter* (Työläinen, 1932) oli avannut hänen silmänsä ylimetafyysiselle visiolle moder-

nin sosiaalisen, poliittisen ja taloudellisen järjestyksen todellisesta merkityksestä kolme- ja neljäkymmenluvulla. Heidegger kirjoitti: "Vallan tahdon todellisuuden näkökulmasta näin jo silloin [1939–1940], mikä on."³⁵ Heidegger oli ilmeisesti yrittänyt selvittää tätä visiotaan kolmekymmenluvun lopulla, sillä yksi asiaa koskeva teksti löytyi hiljattain hänen paperiensä joukosta Marbachin arkistosta.

"Työläisen muoto" ei ole *kukaan yksi ihminen* – ei edes ensisijaisesti jonkintyyppinen ihminen. Enemminkin se on tyyppinä eräs *subjektiviteetin* muoto, jonka olemus koostuu kalkyloinnin *varmuudesta*. Tähtona valtaan se on *olemisen kokonaisuuden totuuden muoto*, sen *viimeinen* muoto. Niinpä se on olemukseltaan *tekhne*, mutta syvemmin kuin Jünger asian näkee; Jünger kääntyyilee pyörteen pinnalla, muttei näe myrskyä.

"Työläinen" on ääretön *renki*, joka on laajennettu rajattomaksi herraksi, moderniksi ja "vapaaksi" *tekhnen* säätelijäksi – joka on ymmärrettävä suunnittelemisena, kultivoimisena, laskemisena ja lopulta entiteettien turvaamisena kokonaisuudessaan (mukaan lukien ihmisoliot) sen oman tuotantokyvyn vallanalaisuuteen – käsillä olevan täydellistä aktualisointia sen olemuksen aktualisoinnin merkityksessä. "Työläinen" ja tällaisen täydellisen antropomorfismin rajaton subjektiviteetti perustuu tähän: olemisen tapahtuu valtana tehdä.³⁶

Poliittisena filosofina Heidegger katsoi tämän kaikkivaltiuden tarttuvan kaikkiin moderneihin poliittisiin järjestelmiin. "Tänään kaikki kuuluu tähän todellisuuteen, kutsuttiin sitä sitten kommunismiksi, fa-sismiksi tai maailman demokratiaksi."³⁷

Heidegger ei koskaan, ei ennen sotaa eikä sen jälkeen, ollut erityisen innokas demokratian kannattaja – jos asian ilmaisee varovaisesti. Heidegger arvosteli säälimättömästi Saksan sodanjälkeisten instituutioiden "demokratisoitua mädännäisyyttä". Heidegger ei myöskään ollut vakuuttunut siitä, että demokratia olisi nykyajalle paras poliittinen järjestelmä.³⁸ Hän lainasi usein Homerosta (*Ilias* II 204): "Ei hyvä lie monivaltius, yks ylivaltiaks olkoon."³⁹ Oli hän sitten lopulta tyytyväinen siihen, mitä tapahtui, tai ei, ainakin joksikin aikaa hänen toiveensa toteutui.

Mitä Heideggerista lopulta tulee?

Sotien jälkeisenä aikana kiinnostus Heideggeriin on kasvanut räjähdysmäisesti ja hänen kirjoituksensa ovat levinneet ympäri intellektuaalista maailmaa kaataen niin kieli- ja kulttuurialueiden kuin akateemisten oppialojenkin rajapylväitä. Heideggerin kuollessa 86-vuotiaana 26. 5. 1976 hänen kirjojaan ja esseitään oli käännetty kaikille länsimaisille kielille, mutta myös kiinaksi, japaniksi ja arabiaksi. Lisäksi massiivinen *Gesamtausgabe* oli jo tuolloin työn alla.

Heidegger oli väittänyt kaikissa noissa kirjoituksissaan olevansa "vain yhden ajatuksen" ajattelijana. Tämä ajatus sai kuitenkin monia ilmaisumuotoja: Mikä on paljastumisen alkuperä? Mikä on "maailman" olemus? Mikä on sen korrelaation "syy", joka mahdollistaa ihmisen merkityksellisen pääsyn entiteetteihin? Lyhyesti sanoen: Miten *alētheia*?

Puolivuosisataisen filosofinuransa aikana Heidegger onnistui pääpiirteissään pystyttämään tämän ymmärrettävyyden tapahtumisen edellyttämät inhimillisen eksistenssin rakenteet. Samalla hän selvitti näiden rakenteiden historiallisten muotojen ja niihin liittyvien aikakausien yleiset piirteet. Heidegger kuitenkin piti tiukasti kiinni siitä, että tämän paljastavan korrelaation alkusyytä ja lähdeä koskevaan kysymykseen – "miten ja miksi se tulee olemaan" – ei viime kädessä voida lainkaan vastata. Emme voi sanoa miksi, mistä tai minkä päämäärän asettamana paljastuminen tapahtuu (miksi *es gibt Sein*) oletta-matta tätä paljastumisen tapahtumaa jo etukäteen ja liikkumalla siten kehässä. Niinpä *alētheian* olemus on *lēthe*; paljastumisen alkuperä on salaisuus.

Vaikka paljastumisen alkuperä onkin saavuttamattomissa, voidaan tästä korrelaatiosta sanoa jotain, sikäli kuin se alati vaikuttaa inhimilliseen eksistenssiin ja pysyy sen keskeisenä – joskin paljolti huomattomana – tekijänä. Ensimmäiseksi: Heidegger kutsuu paljastumisen "alkuperää" nimellä *das Er-eignis*. Voimme kääntää tämän "empro-priaatioksi", tapahtumaksi, joka tuo paljastavan yhteenkäymisen ja paljastettavissa olevat entiteetit asymptoottisesti yhteen "omilleen" (*proprius, eigen*), siis paljastumisen avoimuuteen.

Toiseksi: Heidegger puhuu paljastumisen "alkuperästä" käsitteellä *eroavuus* (kreikan *diafora*, saksan *Unterschied*, englannin *difference*).

Paljastumisen alkuperä eroavuutena on vastuussa ihmisen eksistenssin ja inhimillisen maailman jatkuvasta välillisyydestä ja ei-itsensä-kanssa yhtäpitävyydestä – aina siihen ei-itsensä-kanssa yhtäpitävyyteen asti, joka on dramaattisesti kirjattu ihmisen kuolevaisuuteen ja joka väijäämättä määrää meidät pysymään loputtomasta ajattelemisesta johde-
tuissa äärellisissä merkityksissä.

Kolmanneksi: paljastumisen alkuperän suhteen Heidegger pitää kiinni yksinkertaisesta väittämästä *es gibt Sein*, ”paljastuminen tapahtuu”. Tässä yhteydessä Heidegger ei näyttäisi antavan historialle merkittävästi tilaa, ainakaan perinteisessä merkityksessä. Sen sijaan hän kuvaa korrelaation *apriorista* tapahtumista käsitteellä *das Geschick des Seins*. Tämä tarkoittaa: paljastumisen sisäistä ”kohtalomaisuutta” tai ihmislunnonle annettuna olemista, joka on ainoa perusta, jonka kautta entiteetit ovat saavutettavissa. Tarkastellessaan tätä *apriorista* annettua sen erilaisissa aikakausimuodoissaan hän kutsui sitä nimellä *die Geschichte des Seins*, paljastumisen ”jakaminen”.⁴⁰

Neljänneksi: inhimillisen olemassaolon faktisuus tarkoittaa sen väistämätöntä sitoutuneisuutta paljastumisen *aprioriseen* annettuna olemiseen. Faktisuus on ihmisen kohtalo olla heitetty loputtomaan äärelliseen välittämiseen – jonka eroavuus siis tekee välttämättömäksi – ilman mahdollisuutta tietää, miksi tämä loputon välitystehtävä on välttämätön.

Viidenneksi: koska paljastuminen on kaikessa inhimilliseen maailmaan liittyvässä aina jo toiminnassa, kaikki entiteetit ovat periaatteessa avoimia inhimilliselle omaksumiselle. Tämä tarkoittaa: kaikki on loputtomasti saavutettavissa, paitsi se tosiseikka, että kaikki on loputtomasti saavutettavissa. Tätä asioiden tilaa, joka on aletheiologisen korrelaation sisäisen saavuttamattomuuden lahja, Heidegger kutsui nihilismiksi ja katsoi, ettei nihilismi tule maailmassa koskaan vähenemään, pikemminkin päinvastoin.⁴¹

Heidegger ajatteli varhaisten kreikkalaisten runoilijoiden ja ajattelijoiden implisiittisesti ymmärtäneen tämän ajatuksen olioiden saavutettavuuden yhtäaikaisesta loputtomuudesta ja äärellisyydestä. Tämän ymmärryksen hän asetti kaikkia niitä teologisia traditioita vastaan, jotka pyrkivät juurruttamaan entiteettien ymmärrettävyyden Jumalan täydelliseen ymmärrettävyyteen. ”Subjektin ja objektin yhteenkuulu-

minen [nousee] jostakin, joka ensin antaa niille niiden olemuksen ... ja on siten ensisijainen niiden vastavuoroisuuden alueeseen nähden”. Mutta ei, tämä aletheiologisen vastavuoroisuuden ”lähde” ”ei halua ... tulla kutsutuksi Zeuksen nimellä” (Herakleitos, fragmentti 32). Tämä tarkoittaa:

Se ei varsinaisesti salli itseään kutsuttavan nimellä Zeus, sillä tällöin se tulisi alennettua sellaiselle olemassaolon tasolle, jossa se olisi vain yksi läsnä oleva entiteetti muiden ohella – vaikka tämän ”ohessa olemisen” katsottaisiinkin olevan luonteeltaan ”kaikkien muiden läsnä olevien entiteettien yläpuolella” olemista.⁴²

Heidegger katsoi, että paljastavan korrelaation ”piiloutuneisuus” (tai ”kateissa oleminen”) johti siihen, että paljastava korrelaatio tuli länsimaiden historian kuluessa yhä enemmän sivuutetuksi. Tämä kehitys on johtanut siihen, että meidän aikamme se on unohdettu täysin eikä sillä siten ole enää minkäänlaista merkitystä. Heidegger ottikin elämäntehtäväkseen tämän selittämättömän mysteerin herättämisen uudenlaisessa merkityksessä: tämän mysteerin, joka – kuullaan sitä tai ei – levittäytyy kuin tyhjiys porvarillisen varmuuden pienen maailman ympärillä. Kaikella tällä Heidegger pyrki edesauttamaan ihmisluonnon vallankumouksellista muodonmuutosta.

Jollakin tavoin, hän sanoi, hän näki Hitlerin kansallissosialismin liikkeenä, joka voisi ainakin Saksassa auttaa tässä heräämisessä.

Siitä minkä verran Heideggerin poliittinen vakaumus ja toiminta olivat hänen filosofiansa heijastumia – ja toisin päin – keskustellaan tänään vilkkaasti. Monet hänen uskollisimmista seuraajistaan katsovat, ettei hänen älyllinen työnsä ole missään merkittävässä mielessä sidoksissa hänen natsismille antamaansa tukeen. Vielä vähemmän he katsovat tämän tuen tahraavan sitä. He pitävät tätä kaikkea toteennäytettynä, vaikka Heidegger itse tuki natsismia filosofiansa keskeisellä historismin käsitteellä. Toiset heideggerilaiset taas katsovat ”metafysiikan ajaneen hänet tekemään sen, minkä hän teki”. He selittävät Heideggerin poliittisen ”virheen” sillä, että paljastuneisuuden sisäinen piiloutuneisuus – joka erehtyväsyyden (*Irre*) muodossa väistämättä ohjaa ihmisiä harhaan kuin maallistunut perisynti – teki hänestä syyllisen. Jotkut puolestaan väittävät, että Heidegger jäi joksikin aikaa sen meta-

fyysisen "humanismin" painajaisen vangiksi, josta hän pyrki heräämään. Tällä selityksellä on kaksi seurausta. Ensiksikin Heideggerin poliittinen sekoilu on itse asiassa hyvin konkreettinen todistus kaikesta siitä, mitä hänellä oli sanottavanaan paljastumisen unohtamisen pimeästä puolesta, ja toiseksi hänen myöhemmän ajattelunsa oletettu metafysiikan "ylittäminen" on takuu siitä, ettei tällaista virhettä enää tulisi tapahtumaan.

Toiset kuitenkin katsovat, että syyt, joiden vuoksi Heidegger tuki Hitleriä ja natsuja, olivat paljon yksinkertaisempia – ja alhaisempia – päinvastoin kuin nämä varsin korkealentoiset selitykset antaisivat ymmärtää. Heidän mukaansa meidän on aloitettava tutkimalla niitä kovia aikoja, joina Heidegger eli, ja erityisesti niitä konkreettisia taloudellisia ja sosiaalisia tekijöitä, jotka vaikuttivat hänen ratkaisuihinsa. Vasta siten voimme heidän mukaansa ymmärtää hänen poliittisia motiivejaan ja halveksittaviakin toimiaan kolmannen valtakunnan aikana.

Mikäli Heidegger itse katsoi, että hänen sitoumuksensa natsismiin nousi hänen filosofiansa olemuksesta, hänen seuraajiensa olisi kenties uskottava häntä tässä nimenomaisessa kysymyksessä. Mikäli Heidegger katsoi voivansa ainakin hetkellisesti asettaa sekä henkilönsä että filosofisen ajattelunsa keskeiset kategoriat natsien ulko- ja sisäpolitiikan palvelukseen, tällöin Heideggerin seuraajien on syytä kysyä, ovatko nuo kategoriat loppujen lopuksi niin vapaita taloudellisista, sosiaalisista ja poliittisista intresseistä kuin useimmat heideggerilaiset olettavat.⁴³

Tarkoitus ei tässä ole tuomita miestä hänen menneisyydellään, vaan oppia jotain itsestämme nykyaikana; tarkoitus ei ole hylätä Heideggerin filosofista työtä olankohautuksella, mutta ei myöskään liittyä mihinkään niistä "ikuisen ylistyksen" seuroista, jotka kukoistavat Heidegger-uskollisten piirissä niin Euroopassa kuin Amerikassakin. Ne, jotka haluavat omaksua jotain Heideggerilta, joutuvat oppimaan, kuinka lukea häntä kriittisesti – niin hänen elämänsä kuin tekstejäänkin. Heidän ei tule niellä Heideggerin filosofiaa pureksimatta, vaan heidän on opittava seulomaan sieltä esiin se, mikä on vielä arvokasta ja mikä ei.

Tämä toisi mukanaan ainakin sen kysymyksen, sokaisiko Heideggerin itsepintainen paljastumisen *olemuksen* etsintä hänet tämän paljas-

tumisen *erityisiin muotoihin* liittyviltä keskeisiltä kysymyksiltä – tämä koskee erityisesti taloudellisen, sosiaalisen ja poliittisen maailman järjestelmiä. On myös kysyttävä, tehdäänkö tästä ikuisuusongelma seuraamalla uskollisesti Heideggerin metaontologista tutkimusmetodia. Kenties ei ole viisasta olla "vain yhden ajatuksen" ajattelija, olivat ajat sitten helppoja tai vaikeita.

Heideggerin kriittisen uudelleenlukemisen täytyy "näyttää – ilman varauksia, jos mahdollista – Heideggerin tekstien (sekä kirjoitusten että tekojen) perinpohjainen kiinnittyneisyys kaikkien natsismien mahdollisuuksiin ja konkretisoitumiin",⁴⁴ kuten Derrida asian ilmaisee. Tähän listaan voisi kai lukea kaikki ne uudet ja vanhat natsismin muodot, jotka kulkevat milloin "länsimaisen demokratian", "amerikkalaisen elämäntavan säilyttämisen" tai "uuden maailmanjärjestyksen" valepuuissa.

Heidegger on ollut kuolleena jo jonkin aikaa, mutta vieläkään ei ole täysin selvää, kuka hän oli tai mitä hän halusi sanoa. Hänen teoksensa ovat jäljellä – yli seitsemänkymmentä nidettä. Niidenkään merkitys ei ole vielä täysin auennut. Heideggerin oma tekstinlukemisen – olivat sitten kyseessä kirjat tai elämät – hermeneuttinen periaate oli "mahdollisuus on aktuaalisuutta korkeampi". Se, miten me näinä vaikeina aikoinamme luemme hänen elämänsä ja teoksiaan, voi auttaa jossakin kaukaisessa tulevaisuudessa päättämään, kuka ja mitä Heideggerista lopulta tulee.